GEOGRAFIA I HISTÒRIA

GUIA DIDÀCTICA

2 ESO

SITUACIONS D'APRENENTATGE

Recorregut i orientacions

Solucionari

2 Els regidors de Vilagran

PRESENTACIÓ

Vilagran és una petita localitat de l'Espanya despoblada que acaba de triar el seu nou equip municipal, que ix dels grups base de treball. Aquests hauran d'elaborar propostes per fer de Vilagran un lloc atractiu per viure alhora que sostenible.

- Per presentar la situació, es pot comentar el significat de regidor i alcalde, posant exemples de la corporació del municipi en el qual es trobi el centre escolar, així com activar els **coneixements previs** de l'alumnat convidant al fet que pensen en alguna localitat petita que coneguen.
- En la pàgina inicial es convida a reflexionar sobre l'**ODS** 11. Més endavant es treballen el 3 i el 5.
- En l'apartat **Aprendràs a...** es poden consultar els coneixements que s'aniran adquirint al llarg de la situació d'aprenentatge.

DESENVOLUPAMENT

EL NOSTRE PROJECTE PER A VILAGRAN

L'equip de govern municipal de Vilagran comença a treballar: es realitzen els nomenaments i s'aborden els problemes.

- En l'activitat 2, que es proposa com a **avaluació contínua,** s'elabora la llista d'elements amb els quals la localitat hauria de comptar i que s'han de plasmar en un plànol dissenyat amb una **aplicació digital** (activitat 3).
- **Atenció a la diversitat:** s'oferixen fitxes de reforç **(Practicar+),** una sobre què és una ciutat i quines funcions complix i una altra dels tipus de poblament. A més d'una fitxa d'aprofundiment **(Aprofundir+)** sobre l'evolució de les ciutats espanyoles.

ACONSEGUIM NOUS HABITANTS

Per atraure nous habitants, la localitat ha de comptar amb bons serveis i amb empreses que generen oportunitats laborals.

- L'activitat 4 aborda els serveis públics que hi ha d'haver, per la qual cosa es pot utilitzar com a **avaluació contínua.** Per resoldre-la, es pot partir de la **tècnica de treball cooperatiu** *Estructura 1-2-4.*
- **Atenció a la diversitat (Practicar+):** oferim una fitxa de reforç dels tipus de concentracions urbanes.

ENERGIA I TRACTAMENT DE RESIDUS

En aquest apartat s'aborda l'obtenció d'energia i el tractament de residus i el seu correcte reciclatge.

Es proposa aplicar la metodologia ***Flipped classroom,*** així com treballar a casa les **fitxes de Sabers i destreses** referenciades i posar-ho en comú a l'aula.

- L'activitat 7 es proposa per a **avaluació contínua,** ja que treballa les energies i planteja quines poden ser millors per a la sostenibilitat futura.
- **Atenció a la diversitat (Practicar+):** oferim una fitxa de reforç sobre les característiques de les ciutats espanyoles.

ORDENANÇA MUNICIPAL DE CONVIVÈNCIA

S'aborda ara una qüestió cada vegada més complicada: la convivència i la resolució de conflictes.

- En l'activitat 9 cal redactar articles la finalitat dels quals siga resoldre alguns conflictes. Per això, proposem que s'aplique la **tècnica de treball cooperatiu**

© edebé

Llapis al centre o bé la **destresa de pensament** *Resolució de problemes.* Ambdues ajudaran l'equip base a organitzar les seues idees.

- Crear el cartell de l'ordenança municipal (activitat 11) amb alguna **aplicació digital.**
- **Atenció a la diversitat (Practicar+):** oferim una fitxa de reforç sobre la dinàmica de les societats.

TOTS SOM RESPONSABLES DE VILAGRAN

L'objectiu d'aquest apartat és introduir la qüestió de la corresponsabilitat i propiciar que l'alumnat reflexione sobre les seues implicacions.

- L'activitat 14 posa en relació la corresponsabilitat amb l'**ODS** 3 i les seues fites, per la qual cosa resultarà útil com a activitat d'**avaluació contínua.**
- **Atenció a la diversitat (Practicar+):** oferim una fitxa de reforç sobre els sistemes d'organització social.

EL NOSTRE PROJECTE DEFINITIU

L'elaboració del projecte municipal arriba a la seva fi i en aquest apartat s'ultimen els detalls, al mateix temps que es prepara la seva exposició a altres equips.

- A l'activitat 15 es proposa aplicar la **destresa de pensament** *Oratòria.*
- **Atenció a la diversitat (Practicar+):** oferim una fitxa de reforç sobre els diferents tipus de plànols.
- Al final de l'apartat, es proposa un **Punt de control** consistent en un joc interactiu de preguntes tipus test per repassar els continguts treballats.

TANCAMENT

QUINS PROJECTES HEU CREAT?

- Exposició dels projectes i elecció del que resulte més convenient per a Vilagran. Per això, en l'activitat 17 proposem aplicar la **destresa de pensament** *Presa de decisions.*
- L'activitat 18 posa en relació l'**ODS** 11 que va aparéixer al començament de la situació d'aprenentatge amb les mesures que s'han anat dissenyant, per la qual cosa l'aprenentatge serà més significatiu.
- Com a recurs per a l'**avaluació final** oferim unes **preguntes en format digital,** creades a partir dels criteris d'avaluació, que permetran al professorat valorar el grau d'adquisició de les competències específiques i dels Sabers i destreses relacionats amb aquesta situació d'aprenentatge. També es facilita una **rúbrica d'avaluació final** que pot ser adaptada pel docent i distribuïda entre l'alumnat.

REVISA'T

Activitat de metacognició per reflexionar sobre el procés d'aprenentatge i valorar el grau de participació en els treballs en grup i la seua integració en ells.

Per completar l'aprenentatge, l'alumnat pot consultar les següents fitxes de Sabers i destreses:

SABERS
7. L'organització de la societat.
9. La dinàmica de les societats.
10. Societat i cultura.
11. La diversitat cultural.
13. El poblament.
14. La ciutat i les seues funcions.
15. L'evolució de les ciutats.
16. Morfologia i estructura urbanes.
17. Evolució i morfologia de les ciutats espanyoles.
18. El sitema urbà de València.
20. Megalòpolis, les ciutats del futur?
23. Els reptes actuals de les ciutats.
24. Les tendències actuals de l'urbanisme a Espanya.
25. Urbanisme sostenible.

DESTRESES
28. Analitzar un plànol urbà.
29. Estudiar una àrea urbana.

Per completar l'aprenentatge, l'alumnat pot realitzar les fitxes d'adaptació curricular següents:

Practicar+: Els sistemes d'organització social. La globalització cultural. Quines funcions compleix una ciutat? Com han evolucionat les ciutats? Tipus de concentracions urbanes. La població urbana al món. Tipus de poblament. La xarxa urbana espanyola. Els diferents tipus de plànols.
Aprofundir+: Les ciutats del món. L'evolució de les ciutats espanyoles.

© edebé

Els regidors de Vilagran

DESENVOLUPAMENT

EL NOSTRE PROJECTE PER A VILAGRAN

1. *Resposta oberta.*

2. *Resposta oberta.*

3. *Resposta oberta.*

ACONSEGUIM NOUS HABITANTS

4. *Resposta oberta.*

5. *Resposta oberta.*

6. *Resposta oberta.*

ENERGIA I TRACTAMENT DE RESIDUS

7. *Resposta oberta.*

8. *Resposta oberta.*

ORDENANÇA MUNICIPAL DE CONVIVÈNCIA

9. *Resposta oberta.*

10. *Resposta oberta.*

11. *Resposta oberta.*

TOTS SOM RESPONSABLES DE VILAGRAN

12. *Resposta oberta.*

13. *Resposta oberta.*

14. *Resposta oberta.*

EL NOSTRE PROJECTE DEFINITIU

15. *Resposta oberta.*

16. *Resposta oberta.*

TANCAMENT

QUINS PROJECTES HEU CREAT?

17. *Resposta oberta.*

18. *Resposta oberta.*

© edebé

SABERS I DESTRESES

Atenció a la diversitat
Fitxes Practicar+
Fitxes Aprofundir+

Solucionari

Practicar +

Què significa viure en societat?

Els éssers humans som **éssers socials,** és a dir, ens agrupem amb la finalitat de garantir la supervivència del grup mitjançant la transmissió de coneixements i el desenvolupament d'estratègies de defensa grupal. Aquesta pauta de comportament es coneix com a **socialització,** que és el sentiment de formar part d'una comunitat. Ara bé, per a viure en societat cal instaurar una sèrie de **normes,** a partir de les quals s'estableixin els drets i les obligacions de tots i de cadascun dels seus membres. Sense aquest comportament els éssers humans no haurien aconseguit sobreviure en un medi natural hostil ni acabar dominant-lo, com ha passat al llarg dels segles.

Els sistemes d'organització social

L'agrupació social més petita o bàsica és la **família,** de la qual podem distingir la família nuclear (els pares i els fills) i la família extensa (els pares, els fills, els avis, els oncles, els cosins, etc.). A partir d'aquesta organització, trobem sistemes més complexos i que tendeixen a la desigualtat i a l'establiment de categories socials de diferents nivells de poder, riquesa o privilegis:

— **Societats estàtiques:** aquelles en què cada persona pertany a un grup social determinat per una qüestió de naixement, en les quals no hi ha possibilitat d'ascendir o de millorar socialment (si es pertany a un grup o a un altre és per a tota la vida). Alguns exemples són les societats antigues, la societat estamental de l'Edat Mitjana, o l'organització en castes de l'Índia.

— **Societats dinàmiques:** aquelles en què cada individu pertany a un grup social tot i que pot canviar al llarg de la vida. És a dir, hi ha possibilitat d'ascendir o de descendir socialment per qüestions econòmiques, de poder, etc. En aquestes societats la mobilitat és una de les seves característiques més importants, juntament amb les desigualtats econòmiques. Per exemple, la societat de classes que va aparèixer amb la Revolució Industrial.

Família extensa.

Brahmanes, Índia.

La dinàmica de les societats

Totes les societats evolucionen i canvien. Aquests canvis es poden produir de manera lenta o gradual (**evolució**) o bé de manera brusca i ràpida (**revolució**). Aquest dinamisme social pot ser conseqüència de canvis en el medi físic; de l'aparició d'un líder amb capacitat de connectar i de mobilitzar una part de la societat i d'impulsar canvis; de les desigualtats socioeconòmiques que acaben provocant revolucions protagonitzades pels grups més desfavorits; de l'arribada de grups estrangers amb pautes culturals diferents; per la imposició de patrons culturals, econòmics i/o polítics de societats amb més poder sobre la resta…

© edebé

1. Completa el text següent amb les paraules del requadre.

socialització - viure - transmissió - normes
socials - aliment - comuns - supervivència

Els éssers humans són éssers ..... Els avantatges de ..... en societat són diversos: facilita la ..... (obtenir ....., tenir cura dels nens, etcètera); permet la ..... de coneixements i experiència d'una generació a una altra; fa possible el desenvolupament personal perquè hi ha contacte entre les persones i permet la ...., és a dir, que la persona assumeixi la manera de comportar-se amb els membres del grup i se'n senti part. Per a organitzar-se, les societats ho fan de diferents maneres, encara que hi ha trets ..... com la família i les .....

2. Llegeix aquestes situacions i indica si pertanyen a una societat estàtica o dinàmica. Justifica la resposta.

«En Godofredo es va despertar d'hora. Havia d'apressar-se a preparar-ho tot, perquè el senyor feudal li havia anunciat que un dels seus oficials passaria a recollir les gallines i el blat que li havia d'entregar cada any. Afortunadament, aquest any les collites havien estat generoses i no passarien gana ni ell ni els seus fills.»

.....

.....

«En James es va dirigir al banc. Després de la venda de les propietats del seu difunt oncle, el seu compte bancari s'havia incrementat ostensiblement. Malgrat la pena que l'envaïa, el jove s'alegrava perquè, per fi, podria disposar de suficients diners per a comprar-se un vaixell i dedicar-se a la marina mercant. El seu pare, un pobre pescador del nord d'Anglaterra, s'hagués sentit orgullós d'ell.»

.....

.....

«La Katia no s'ho podia creure. Allí davant hi havia la tan anhelada llista de notes. Durant mesos havia somiat amb aquest moment: aprovar l'últim examen de la carrera de Medicina. Finalment ho havia aconseguit. I ara, el primer era el primer: escriuria la seva mare, fornera del petit poble d'Ellwangen, al sud d'Alemanya, per a explicar-li-ho. La primera llicenciada de la família!»

.....

.....

«Per a l'Aisha, pertanyent a la casta hindú dels intocables, el més dur del dia no era haver de rentar els lavabos, per bruts que estiguessin. El pitjor, sens dubte, era haver d'estar constantment evitant apropar-se massa, ni que fos sense voler, a algun membre de les castes superiors.»

.....

.....

3. Explica la diferència entre revolució i evolució.

.....

4. Quins elements provoquen que les societats canviïn?

.....

© edebé

La diversitat cultural

Totes les societats presenten uns trets culturals que les diferencien de les altres i que formen el que coneixem com a **identitat cultural.** Aquests trets comuns, que configuren la cultura d'una zona determinada, inclouen la llengua, les creences, les tradicions, els símbols, etc.

El món actual és un món **multicultural,** en el qual conviuen persones de cultures diferents en un mateix territori amb els mateixos drets com a conseqüència dels moviments migratoris, especialment de països menys desenvolupats cap a països més desenvolupats. Aquesta diversitat cultural mundial genera efectes positius i negatius:

— *Aspectes positius:* permet posar en contacte països i cultures diferents i afavoreix l'intercanvi cultural.

— *Aspectes negatius:* destaquen els conflictes de convivència, d'intolerància, de desconfiança i de por davant allò desconegut, i la marginació social. Sovint, observem com les cultures que reben població estrangera (**cultura majoritària**) intenten que els membres de les cultures nouvingudes (**cultura minoritària**) s'acabin integrant i acceptant els elements de la cultura majoritària (**integració cultural**). Ara bé, des del punt de vista dels immigrants, aquesta integració és viscuda com un procés de renúncia a la seva pròpia cultura (**aculturació**) i moltes vegades aquests conflictes acaben provocant l'aparició d'actituds i de partits polítics de caràcter racista.

La globalització cultural

Actualment, la diversitat cultural s'està diluint i veiem com la majoria de societats, especialment les occidentals, presenten unes característiques culturals, polítiques, socials i econòmiques molt semblants o pràcticament idèntiques. Alguns exemples d'aquesta globalització els observem en la roba, la publicitat, el consum de determinades begudes, l'extensió mundial d'algunes cadenes de menjar, en l'extensió de l'anglès com a llengua de comunicació o en la celebració de festivitats característiques de les societats anglosaxones però no de la resta del món, com Halloween.

Cartells publicitaris. Picadilly Circus, Londres.

Aquest procés, que condueix a la uniformitat i a l'eliminació de les particularitats o signes d'identitat, és conegut com a **globalització** i en les últimes dècades s'ha incrementat gràcies al desenvolupament de les tecnologies aplicades a les comunicacions perquè permet el contacte i l'intercanvi d'idees, tradicions i costums de gent de zones i de països allunyats els uns dels altres.

L'extensió i l'ús generalitzat d'Internet ha afavorit l'intercanvi cultural, l'adopció de pautes de conducta de cultures alienes a les pròpies o l'accés a la informació en temps real.

Districte econòmic de Tòquio (Japó).

© edebé

1. Relaciona cada concepte amb la seva definició:

a) Aculturació	• Conjunt de característiques comunes d'una societat (llengua, símbols, història, tradicions, etc.).
b) Identitat cultural	• Procés de renúncia o de pèrdua de la cultura pròpia a favor de la majoritària.
c) Integració cultural	• Convivència de persones de cultures diferents en un mateix territori i amb els mateixos drets.
d) Multiculturalitat	• Procés d'adopció de la cultura majoritària per voluntat pròpia.

2. Observa atentament les imatges de Londres i de Tòquio de la pàgina anterior:

— Descriu totes dues imatges.

— Què tenen en comú?

— En què es diferencien?

— Creus que s'hi reflecteix la diversitat cultural? Per què?

— Enumera algun exemple de globalització econòmica o cultural.

3. Classifica les afirmacions següents segons que siguin aspectes positius o negatius de la multiculturalitat.

Desconfiança – posa en contacte gent de diferents parts del món – intolerància
intercanvi de coneixements – aparició de partits polítics xenòfobs – marginació
imposició de la cultura majoritària

Efectes positius	Efectes negatius

4. Llegeix les frases següents sobre la globalització i digues quines són veritables i quines falses, i corregeix-les.

a) La globalització augmenta la diversitat cultural i defensa les particularitats de cada cultura.

b) La globalització s'ha produït gràcies al desenvolupament de les tecnologies que han permès millorar les comunicacions i connectar gent de tot el món de manera ràpida.

c) La globalització ha permès l'intercanvi d'idees, de tradicions i de costums entre països malgrat la distància entre ells.

d) Internet ha estat un impediment per a la globalització.

e) La globalització ha provocat que la majoria de països del món comparteixi elements polítics, econòmics i socials.

© edebé

Practicar +

Què és una ciutat?

Per definir una ciutat s'utilitzen diversos criteris:

— **Numèric** o nombre d'habitants a partir dels quals una població es considera ciutat. A Espanya és de 10 000 habitants.

— Pel tipus d'**activitat econòmica** que s'hi desenvolupa. A les ciutats predomina el sector terciari.

— Per la forma del seu **plànol** i de les **edificacions.** Les ciutats tenen edificis de diverses alçàries i carrers llargs i amples que formen plànols regulars.

Quines funcions compleix una ciutat?

Les activitats econòmiques d'una ciutat determinen les **funcions urbanes:**

— Funció **residencial.** Una gran quantitat de població viu a les ciutats.

— Funció **politicoadministrativa.** A les ciutats s'hi concentra la gestió política i els serveis relacionats amb les empreses i l'administració pública.

— Funció **comercial.** Les ciutats constitueixen un centre d'intercanvi i de distribució de productes.

— Funció **cultural i religiosa.** Aglutinen museus, monuments i universitats, i poden ser centre de peregrinació religiosa.

— Funció **industrial.** Als segles XIX i XX, la indústria es va concentrar a les ciutats. Avui, les zones industrials s'han convertit en barris residencials i zones comercials.

— Funció **turística o d'oci.** Present en ciutats on el paisatge, la naturalesa o la cultura resulten atractius.

Com han evolucionat les ciutats?

L'origen i morfologia de les ciutats ve determinada, en nombroses ocasions, per la proximitat a una ruta comercial o per la presència d'accidents geogràfics (rius, muntanyes, línia de costa, etc.).

Edat Antiga	Els grecs i els romans van fundar les primeres ciutats europees organitzades en un plànol regular.
Edat Mitjana	Les ciutats estaven emmurallades i no tenien planificació. Els vestigis medievals perviuen en moltes de les ciutats europees.
Edat Moderna	Es van planificar de nou alguns barris. Va haver-hi una preocupació per embellir les ciutats associada als corrents artístics del Renaixement i el Barroc.
Edat Contemporània (industrialització)	Les ciutats van créixer gràcies a l'expansió industrial. Es van construir fàbriques i magatzems, així com nous barris destinats als obrers i a la burgesia (aquests últims, fruit d'un procés ben planificat, els eixamples).
Edat Contemporània (tendències actuals)	— Periurbanització: expansió cap a la perifèria a causa de l'elevat preu de l'habitatge. — Rururbanització: s'urbanitza el medi rural proper a les ciutats. — Contaminació per l'augment dels desplaçaments entre la ciutat i la seva perifèria.

Aquesta evolució es reflecteix en els **plànols** o representacions a escala, amb diverses configuracions:

— **Irregular:** carrers desordenats sense planificació (casc antic).

— **Ortogonal:** carrers rectilinis que es creuen en angle recte (eixamples del segle XIX).

— **Radiocèntric:** a partir de vies que parteixen d'un punt central, normalment una plaça.

© edebé

1. Indica quin criteri s'ha seguit per definir les ciutats següents:

a) Nova York (Estats Units) posseeix un extens entramat de carrers organitzats de forma ortogonal, amb edificis de gran alçària.

b) Florència (Itàlia) és una ciutat amb una clara funció cultural i turística.

c) Ciudad Real (Espanya) és una ciutat perquè compta amb més de 70 000 habitants.

2. Observa les imatges següents i indica quines funcions urbanes reflecteixen.

Parlament de Berlín (Alemanya)

Edifici d'habitatges a Shenzhen (Xina)

Times Square, a Nova York (EUA)

.....

.....

.....

3. L'evolució de les ciutats té el seu reflex en els **plànols** o representacions a escala del traçat de carrers de les ciutats. Relaciona cada definició amb un tipus de plànol.

a) **Irregular**
Trieste (Itàlia)

b) **Ortogonal**
Rosario (Argentina)

c) **Radiocèntric**
París (França)

- Carrers rectilinis que es creuen formant angles rectes (eixamples del segle XIX).
- Ordenat a partir de vies que parteixen d'un mateix punt central.
- Carrers desordenats sense planificació, generalment d'origen medieval.

© edebé

Tipus de concentracions urbanes

Àrea metropolitana

Formen un continu urbà, compost per una ciutat principal i un conjunt de ciutats menors que l'envolten i amb les quals té una interrelació socioeconòmica.

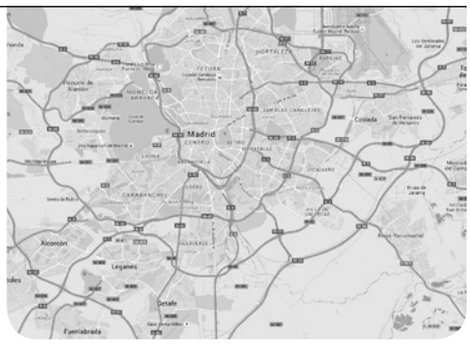

Madrid i la seva àrea metropolitana. La majoria de capitals i grans ciutats europees formen àrees metropolitanes.

Conurbació

Composta per dues o més ciutats separades que, a causa del seu creixement, s'han unit formant un continu urbà.

Conurbació d'Amsterdam-Rotterdam (Països Baixos).

Megalòpoli

Gran concentració urbana formada a partir del creixement d'àrees metropolitanes i conurbacions.

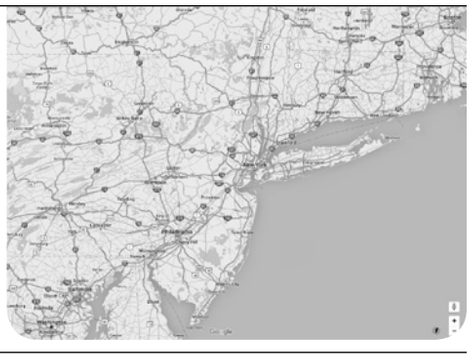

Boswash, megalòpoli que s'estén de Boston a Washington (Estats Units).

Servei d'imatges del planeta Google maps ®

La població urbana al món

El creixement urbà és un fenomen mundial, però els paisatges als quals ha donat lloc són molt diferents: varien en funció de la realitat econòmica i sociocultural de cada país.

Ciutats dels països més desenvolupats

Presenten diferències si pertanyen a Europa, o a Amèrica del Nord i Austràlia.

— **Ciutats europees.** Es desenvolupen a partir d'un centre històric, de plànol irregular, generalment d'origen medieval. Disposen d'eixamples planificats al segle XIX o XX, i d'una perifèria residencial tant de classe alta com per a treballadors.

— **Ciutats nord-americanes.** S'estructuren entorn d'un barri central comercial o de negocis (CBD) en el qual s'alcen gratacels de gran alçària, uns barris marginals i una perifèria residencial amb cases unifamiliars.

Ciutats del Tercer Món

Són d'origen recent i han experimentat un creixement molt ràpid a causa de l'èxode rural cap a les zones urbanes, especialment cap a les megalòpolis. Presenten un centre amb alguns edificis alts que contrasta amb els barris d'autoconstrucció sense planificar, i les zones residencials amb altres edificis de menor alçària.

© edebé

1. Observa les imatges següents i contesta les preguntes.

— A la foto A, senyala el CBD (Central Business District) i els barris residencials.

— A la foto B, senyala el casc històric i el centre de negocis.

— A la foto C, senyala l'àrea d'habitatges i la zona d'edificis d'autoconstrucció.

— Indica quina d'aquestes ciutats pot ser Londres (Regne Unit), Boston (Estats Units) o Nairobi (Kènia). En quins continents es localitzen aquestes ciutats?

Ciutat: .....

Continent: .....

Ciutat: .....

Continent: .....

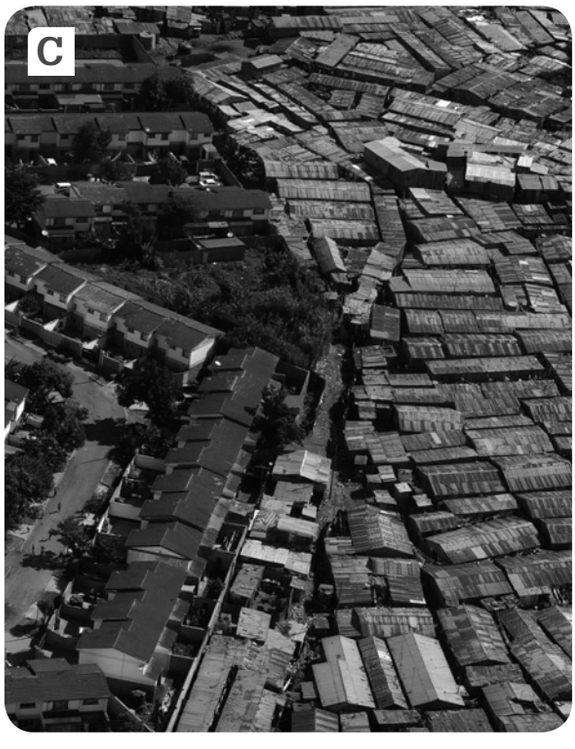

Ciutat: .....

Continent: .....

© edebé

Tipus de poblament

A Espanya es poden distingir diversos tipus de poblament segons el nom i la disposició dels habitatges i de les activitats econòmiques predominants:

Tipus de poblament		Característiques
Rural	Concentrat	Tipus de poblament en què els habitatges s'agrupen de manera que formen nuclis més o menys grans, situats prop de serveis i altres nuclis de població més grans. És característic de les zones seques del sud d'Espanya.
	Dispers	Tipus de poblament format per nuclis menuts, compostos per poques cases envoltades de camps de cultiu o zones de bosc, sense serveis propis i pròxims a altres nuclis de població. És característic de les zones humides i amb relleu accidentat.
	Aïllat	Tipus de poblament caracteritzat per la presència d'habitatges allunyats entre si, sense formar cap nucli de població.
Urbà	Ciutats menudes	Tipus de poblament que, pel nombre d'habitants i per la presència de serveis, es considera ciutat, però en el qual, des d'un punt de vista econòmic, predomina el sector primari. Exemples: Roses (Girona), Manzanares (Madrid), Guadix (Granada), etc.
	Ciutats grans	Grans nuclis de població en expansió en què predominen les activitats del sector secundari i terciari, i que atrauen molta població de zones pròximes. Exemples: Madrid, Barcelona, Palma de Mallorca, Còrdova, Alacant, etc.

Característiques de les ciutats espanyoles

En l'actualitat les ciutats espanyoles es caracteritzen per:

— **La terciarització** (és a dir, el predomini pràcticament exclusiu del sector terciari).

— Trobar-se en contínua **expansió** cap a la perifèria (periurbanització) i cap a zones tradicionalment rurals (rururbanització). Aquest procés d'expansió dificulta la delimitació de l'àrea urbana i comporta el que es coneix com a ciutats difuses.

— L'augment de les ciutats mitjanes i menudes, com a conseqüència de la saturació dels grans nuclis urbans. Allí, moltes persones troben més qualitat de vida i habitatges més econòmics.

— La rehabilitació i reurbanització de zones deprimides de les ciutats.

— La recuperació de centres històrics ja siga per a construir nous habitatges o per a restaurar edificis de valor històric i arquitectònic.

— La reurbanització de zones que van ser ocupades per indústries per mitjà de la construcció de nous edificis d'habitatges, equipaments, etc.

© edebé

1. Relaciona els tipus de poblament rural amb la definició adequada:

a) Poblament concentrat	• Format per nuclis de població menuts, compostos per poques cases, i situat normalment en les proximitats d'un nucli més gran, que concentra els serveis.
b) Poblament dispers	• Els habitatges s'agrupen i formen nuclis de població més o menys grans on es localitzen els serveis.
c) Poblament aïllat	• Els habitatges es troben separats els uns dels altres, a certa distància, sense formar cap nucli de població.

2. Identifica a quin tipus de poblament corresponen les fotografies. Justifica la resposta.

.....

.....

.....

.....

3. Completa aquest text sobre les característiques de les ciutats espanyoles escrivint l'opció adequada:

Les ciutats espanyoles es caracteritzen per la ..... (terciarització / rururbanització), cosa que significa que predominen les activitats econòmiques del sector terciari, i per experimentar un creixement cap a la perifèria ..... (rururbanització / periurbanització) i cap a zones rurals ..... (rururbanització / periurbanització). Aquest fenomen ha donat lloc a ..... (periurbanització / ciutats difuses), amb uns límits imprecisos. Així mateix, cal destacar el procés de recuperació de les zones deprimides de les ciutats conegut com a ..... (reurbanització / rururbanització).

© edebé

Practicar +

La xarxa urbana espanyola

Les ciutats espanyoles formen una xarxa urbana irregular organitzada jeràrquicament. És a dir, s'ordenen en funció de la seva grandària, del nombre d'habitants i de la influència que exerceixen sobre el territori que les envolta. Distingim:

Tipus de ciutats	Característiques
Metròpolis nacionals	Ciutats que exerceixen influència sobre tot el país, com Barcelona o Madrid.
Metròpolis regionals	Ciutats que exerceixen influència sobre grans zones del seu entorn i en les quals hi ha presència d'indústries i de serveis. Exemples: València, Bilbao, Sevilla, Tarragona, etc.
Ciutats mitjanes	Ciutats influïdes per les metròpolis que ofereixen serveis a nuclis de població propers i més petits. Exemples: Pamplona, Salamanca, Còrdova, Alacant, etc.
Altres ciutats	Capitals de província amb una àrea d'influència petita. Exemples: Girona, Segòvia, Toledo, etc.

Els diferents tipus de plànols

Com hem vist anteriorment, les ciutats són fruit de l'evolució històrica, de les activitats econòmiques que s'hi han desenvolupat, de l'orografia, del clima, etc. Tots aquests factors expliquen i influeixen en la configuració del traçat urbà.

Tipus	Característiques	Exemple
Irregular	Propi de zones en què s'ha produït un creixement sense cap mena de planificació. Els carrers es disposen de manera desordenada, són de diferents longituds i són estrets. Això provoca problemes de mobilitat i d'orientació a l'hora de desplaçar-se. Propi de les ciutats medievals i de les d'origen islàmic; habitualment, formen el **centre històric.**	 Girona
Regular o ortogonal	Propi de zones en què s'ha planificat el creixement urbà. Sovint aquesta ampliació té forma de quadrícula, els carrers es disposen en horitzontal i en vertical, formant quadrícules. Aquest ordre facilita el desplaçament i l'orientació. Característic de les ciutats que en el segle XIX es van eixamplar, per això aquestes zones es coneixen com **eixample.**	 Barcelona
Radiocèntric	Característic de les ciutats que han crescut al voltant d'un punt central, del qual sorgeixen els carrers en forma radial, facilitant la connexió entre les diferents zones de la ciutat i el centre, però no entre elles. Propi de l'època medieval, quan les ciutats van créixer a partir d'un edifici o d'un espai central destacat (plaça, catedral, etc.).	 La Corunya
Lineal	Propi de les ciutats organitzades i ampliades a partir d'un carrer o una avinguda principal o d'un riu. Els carrers secundaris es disposen al voltant d'aquesta avinguda principal, de manera desordenada. Es corresponen amb ciutats que van créixer al voltant del Camí de Santiago.	 Burgos

© edebé

1. Corregeix les afirmacions incorrectes sobre la xarxa urbana espanyola.

a) La xarxa urbana espanyola és regular, ja que els grans nuclis urbans es reparteixen homogèniament per tot el territori.

b) Les ciutats més densament poblades són les de l'interior, i Madrid figura com la ciutat més poblada d'Espanya.

c) La xarxa urbana es configura com una jerarquia de ciutats, destacant les metròpolis nacionals, les mitjanes i les ciutats regionals.

d) Madrid i Barcelona són metròpolis regionals i la seva influència s'estén per tot el país.

e) Saragossa, València o Lleida constitueixen metròpolis nacionals amb influència sobre una àmplia zona del país.

f) Pamplona, Salamanca i Còrdova són ciutats mitjanes que ofereixen serveis als nuclis de població més propers.

2. Observa el plànol de la ciutat de Toledo, llegeix el text i respon les preguntes.

Toledo és una ciutat d'origen celtiber que va ser conquerida pels romans. En l'època medieval, la ciutat va créixer i tenia un plànol desordenat, parcialment caòtic, amb cases concentrades en el centre, on hi havia els edificis rellevants (esglésies, palaus, etc.). Quan la ciutat creixia, ho feia cap enfora del recinte emmurallat.

Els Reis Catòlics van urbanitzar i engrandir la ciutat, que va tenir una època d'esplendor en el segle XV, fins que Felip II va traslladar la cort a Madrid i la ciutat va perdre pes polític i social.

La ciutat va créixer en els segles XIX i XX amb nous barris, mostrant un tipus de plànol en forma de quadrícula, més ordenat.

Actualment, i gràcies a l'AVE, que la situa a 20 minuts de Madrid, Toledo ha experimentat un creixement important, i ha passat a formar part de l'àrea metropolitana madrilenya.

— En el plànol de Toledo hi observem dues tipologies diferents de trama: la irregular i l'ortogonal. Identifica-les i assenyala-les en el plànol. Quina és més antiga? Per què?

.....

— El creixement de les ciutats, moltes vegades, ve determinat per factors naturals. En el cas de Toledo, quin element geogràfic n'ha condicionat el creixement?

.....

— Quines activitats econòmiques creus que es duen a terme en el barri antic? I en els barris perifèrics?

.....

— Com influeix la millora de les comunicacions ferroviàries (AVE) a la ciutat?

.....

© edebé

Aprofundir +

Suïssa: diversitat de llengües, riquesa cultural

1. Per què la llengua és un dels elements de la cultura que posseeix una significació especial?

.....

2. Llegeix les dades del quadre sobre Suïssa:

Superfície: 41 285 km²

Població: 8 736 510 milions d'habitants (2021); 29,89 % d'estrangers (2019)

PIB: 767 616 milions d'euros (2022)

Renda per càpita: 87 410 euros (2022)

Llengües nacionals: alemany (63,5 %), francès (22,5 %), italià (8,1 %), romanx o retoromànic (0,5 %) (2022)

Tenint en compte les dades anteriors, completa el quadre de llegendes del mapa de les llengües nacionals de Suïssa amb l'idioma que correspon a cada trama. Observa que, excepte el romanx, els altres limiten amb el país en què es parlen.

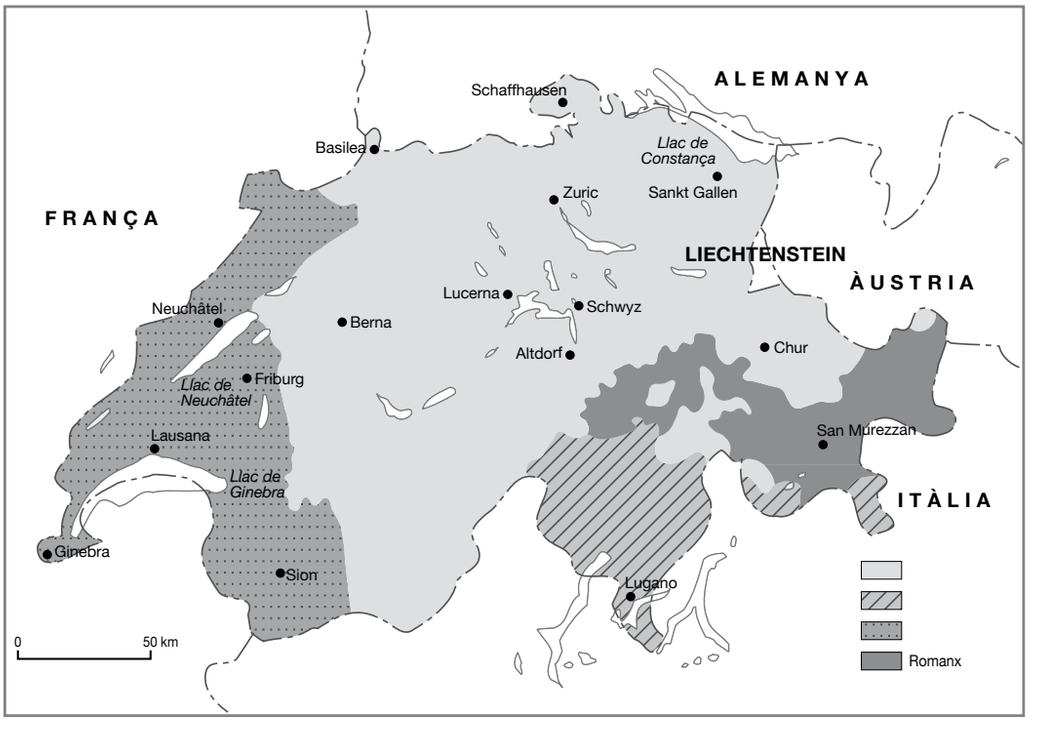

3. Entra al web http://links.edebe.com/2prt i cerca informació sobre la llengua romanx. Esbrina les seves principals característiques i anota-les.

.....

.....

4. Raona per què la diversitat de llengües suposa una riquesa cultural a Suïssa. Succeeix el mateix a Espanya?

.....

.....

© edebé

Les ciutats del món

1. Esbrina a quines ciutats corresponen les característiques següents i situa-les al mapa.

a) Ciutats europees que són centre de la indústria de la moda i el disseny.

b) La principal ciutat econòmica i comercial del país més poblat del món.

c) Ciutat nord-americana centre de la indústria automobilística mundial.

d) Les finances mundials, especialment les borses, miren cada dia a aquestes tres ciutats.

e) Ciutat nord-americana que és un centre especialitzat en l'alta tecnologia informàtica.

f) Dues ciutats europees que concentren bona part del transport mundial de mercaderies.

g) Un dels grans centres de peregrinació religiosa del món.

h) Centre de la indústria cinematogràfica mundial.

- Detroit
- Tòquio, Nova York i Londres
- La Meca
- Milà i París
- Xangai
- Seattle
- Los Angeles (Hollywood)
- Rotterdam i Anvers

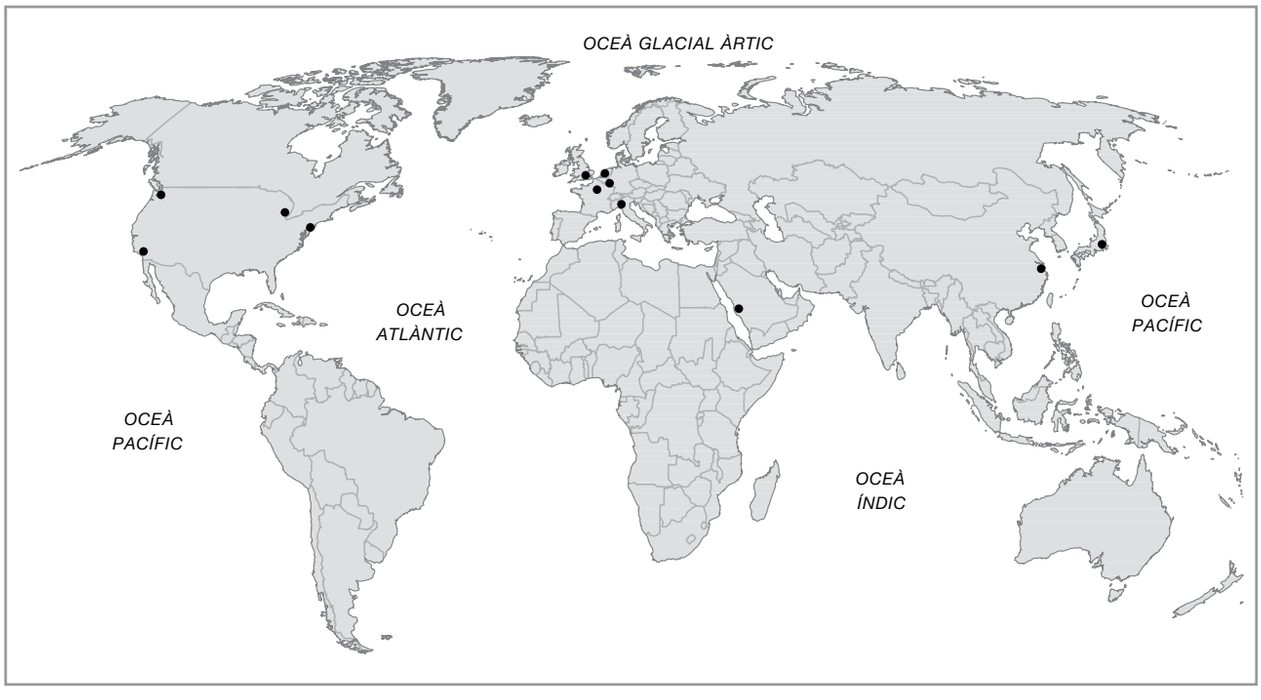

2. Busca informació a Internet sobre una de les ciutats que has situat al mapa i elabora un informe en el qual aparegui:

— A quin país es troba la ciutat.

— Breu història de la ciutat des de la seva fundació fins a l'actualitat.

— Principals funcions econòmiques de la ciutat.

— Principals característiques del seu urbanisme i atractius (edificis, barris, tradicions...).

— Fotografies de la ciutat.

© edebé

Aprofundir+

L'evolució de les ciutats espanyoles

Els plànols de les ciutats no sempre responen a un sol tipus. L'època de fundació i l'evolució històrica de la ciutat es reflecteixen en el traçat dels carrers.

1. Ordena els paràgrafs següents per a conéixer l'evolució de la ciutat de València.

a) Fins al segle XIV no es construeix una nova muralla, que perdura fins al 1865. En aquest recinte s'engloben la ciutat islàmica, amb carrers irregulars, i els ravals que s'havien format durant l'Edat Mitjana. Durant l'Edat Moderna només es formen nuclis menuts d'extramurs.

b) ... es van construint els eixamples, mentre apareixen grups disseminats d'habitatges obrers.

c) A mitjan segle XIX la ciutat s'expandeix per mitjà de diversos projectes urbanístics que tracen els carrers de manera geomètrica, al voltant del centre històric i a la zona pròxima al port. A poc a poc...

d) Des que es va fundar fins a la conquesta islàmica, la ciutat sofreix diverses remodelacions. Els musulmans amplien el recinte de la ciutat i construeixen una muralla nova.

e) Aquestes fases inicials de la ciutat només es detecten, actualment, a partir de restes arqueològiques d'alguns edificis i pel nom d'alguns barris.

f) València és una ciutat de fundació romana.

g) A partir de mitjan segle XX es redacten diversos plans d'ordenació urbana que organitzen la ciutat concèntricament, encara que no aconsegueixen construir una ciutat equilibrada.

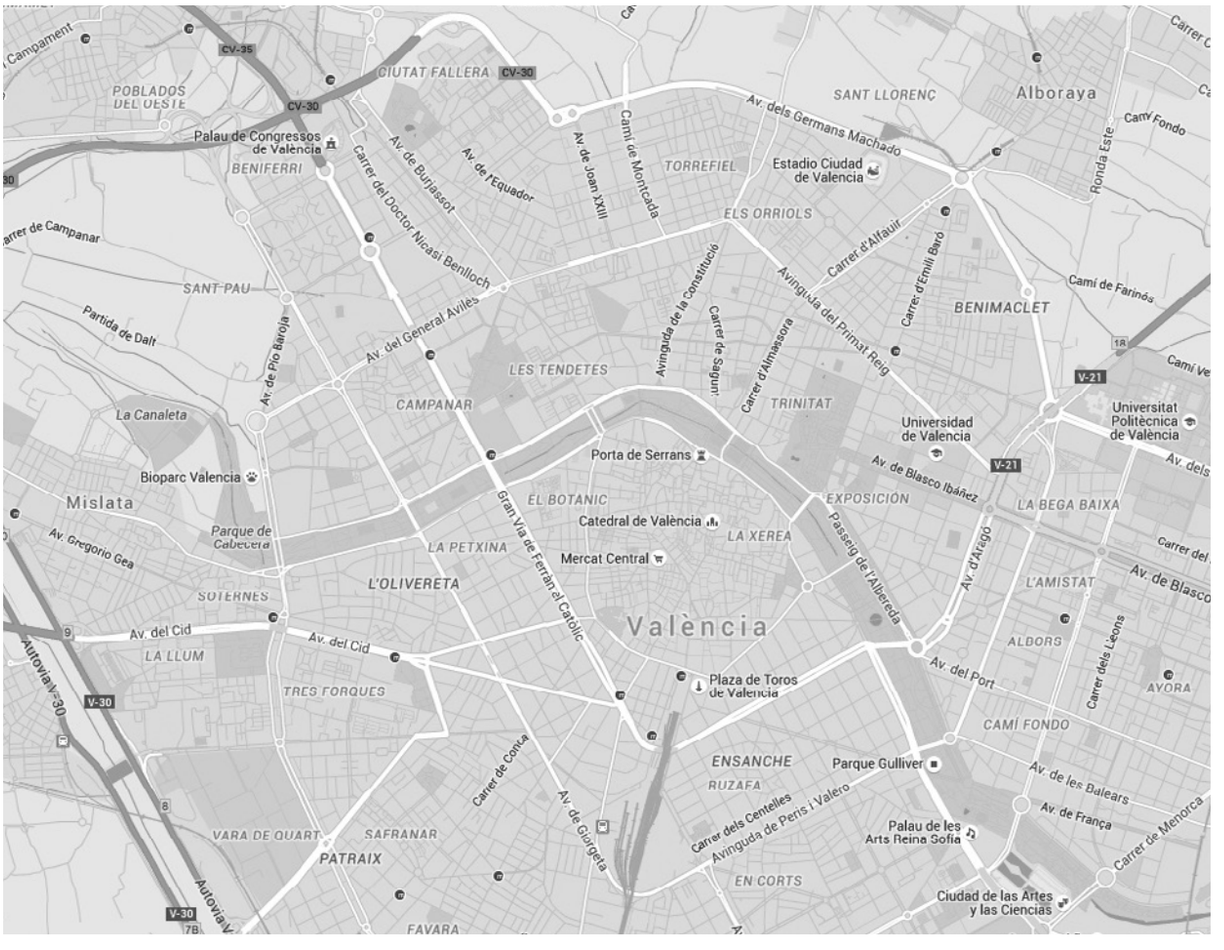

2. Identifica les fases d'expansió que estiguen representades en el plànol.

— Classifica el tipus de plànol de cada àrea d'expansió segons la forma del traçat urbà.

© edebé

SOLUCIONARI

LES SOCIETATS ACTUALS

SABERS I DESTRESES

Fitxa 7

1. *Resposta oberta.*

2. Aplicar la tècnica cooperativa *Estructura 1-2-4* per escollir la resposta correcta a la pregunta plantejada.

3. *Resposta oberta.*

4. Les normes socials són les regles que han de seguir els membres d'una societat per viure-hi. Poden ser orals, transmeses de generació en generació (consuetudinàries) o escrites (recollides en textos). La seva importància resideix en què són bàsiques per a la bona organització de la societat, per a la seva supervivència i la dels membres que la conformen. Exemples: matrimoni, divorci, donar les gràcies o disculpar-se.

Fitxa 8

1. La diferència entre les societats estàtiques i les dinàmiques és que a les primeres les persones pertanyen a un grup social des del naixement i no és possible canviar de grup, i a les dinàmiques existeix mobilitat social i les persones poden passar d'un grup a un altre.

2. Aplicar la destresa *Compara i contrasta* per analitzar les piràmides de la societat estamental i de la societat de classes.

— La societat estamental és estàtica, ja que els seus membres pertanyen a un grup social o un altre per naixement i no és possible canviar de grup. En canvi, la societat de classes és dinàmica, ja que existeix mobilitat social.

3. Per *ascensor social* s'entenen els mecanismes econòmics i socials que permeten l'accés a una classe social superior. A Espanya es triga més temps a ascendir socialment en comparació amb la mitjana dels països de l'OCDE.

— Una bona educació i una bona posició econòmica. *Resposta orientativa:* totes les persones haurien de tenir el dret a rebre una formació similar i de qualitat, sense que el nivell econòmic o social fos determinant. D'aquesta manera, tothom tindria igualtat d'oportunitats per trobar millor feina, sou, habitatge, etc.

— A una situació de desigualtat que genera una injustícia.

— Perquè les classes més baixes tenen més dificultat per ascendir de classe social.

— Algunes de les solucions són les que proposen els països del nord d'Europa: brindar una major protecció social (desocupació, beques, taxes més baixes a les universitats, etc.) per no entorpir l'accés a l'educació superior.

Fitxa 9

1. *Resposta orientativa.* L'esquema ha de contenir els conceptes següents: canvis en el mitjà físic; aparició de líders o de noves ideologies; arribada de grups estrangers (colonització per conquesta o immigració); pressió d'altres societats (imposició cultural, econòmica o política); revolucions causades per desigualtats socioeconòmiques; canvis tecnològics que incideixen en les relacions personals, laborals i de la vida quotidiana.

2. La frase a) fa referència a un canvi revolucionari, ja que és ràpid i violent. La frase b) es refereix a un procés evolutiu, ja que s'ha fet de manera gradual i progressiva. La clau està a la frase «durant els últims anys [...] la població s'ha acostumat».

3. a) La Revolució Russa va suposar un progrés social, ja que va comportar l'abolició de les classes socials pròpies del sistema absolutista.

b) El colonialisme va suposar una reculada social, ja que aquest sistema es basava en una desigualtat entre els habitants de la potència colonitzadora i el territori colonitzat.

4. Aplicar la destresa *Resolució de problemes* per proposar una solució al conflicte social plantejat en el text.

Fitxa 10

1. *Resposta orientativa.* L'esquema ha de contenir els conceptes següents: elements importants de la cultura: llengua (és el vehicle de transmissió de valors i coneixements i un instrument de relació), creences (mostren la manera d'entendre la vida a través de símbols i ritus), tradicions (reflecteixen el passat comú d'una societat).

2. Aplicar la tècnica cooperativa del *Foli giratori* per posar exemples d'elements que formin part de la nostra cultura.

3. La diversitat cultural es refereix a les diferents cultures d'un grup humà determinat. És important conservar-la perquè l'originalitat i la pluralitat de les identitats culturals que caracteritzen els diferents grups i societats representen elements socialitzadors dins del grup i alhora són font d'intercanvi cultural entre diferents pobles, que enriqueixen així el seu patrimoni individual i col·lectiu. L'homogeneïtzació cultural, per contra, pot conduir a un creixent empobriment de les manifestacions culturals pròpies i originals de determinats grups socials o territoris.

— *Resposta oberta.*

© edebé

4. La *difusió cultural* es caracteritza per la transmissió cultural d'unes societats a unes altres a través de contactes i intercanvis, mentre que la *dominació cultural* implica que una cultura més forta o majoritària s'imposa sobre altres més febles o minoritàries.

5. És un carrer cèntric i turístic de la ciutat de París, amb gran varietat d'establiments de menjar típic de diferents cultures i multitud de gent passejant. Es pot apreciar una societat occidental que recull alguns aspectes d'altres cultures, com la gastronomia —tal com s'aprecia en els cartells dels restaurants—, que a més la utilitza com a reclam turístic. El turisme internacional és una de les claus de l'intercanvi cultural.
   — Diferents tipus d'establiments de menjar (francès, italià, irlandès, grec, etc.) i una botiga de records per atraure els turistes que segurament s'hauran fabricat en altres països. No és una foto de denúncia social, ja que no reivindica res. Simplement mostra una realitat amable...

6. *Resposta oberta.*

Fitxa 11

1. La *diversitat cultural* suposa la convivència de cultures diferents en una mateixa societat. Els immigrants són font de riquesa perquè aporten nous elements culturals a les societats receptores, contribuint al seu manteniment demogràfic i econòmic. D'altra banda, la seva presència s'associa a enfrontaments socials, perquè la integració i la convivència entre cultures poden generar tensions entre els immigrants i la població autòctona. La incomprensió d'alguns grups davant cultures diferents pot provocar brots xenòfobs. La població autòctona es pot sentir discriminada en temes de subvencions socials, accés a l'habitatge, etc., si estima que s'estan donant massa facilitats als nouvinguts. Aquests, al seu torn, també es poden sentir discriminats, perquè amb freqüència sofreixen les pitjors condicions laborals.

2. L'*aculturació* és la pèrdua de la cultura pròpia com a conseqüència de la dominació cultural. La globalització ha provocat la difusió dels elements culturals, els valors i les formes de vida de les cultures dominants i la seva imposició sobre la resta. Aquesta globalització cultural ha tingut lloc gràcies al poder econòmic i al domini de les noves tecnologies. Exemples: publicitat en idiomes estrangers, expansió de la manera de vestir occidental per tot el món, implantació de cadenes de menjar ràpid de zones anglosaxones, entre d'altres.

3. *Xenofòbia:* aversió exagerada a l'estranger. *Racisme:* exacerbació del sentit racial d'un grup ètnic que acostuma a motivar la discriminació o la persecució d'un altre o uns altres amb els quals conviu.
   — *Resposta oberta.*

4. Aplicar la rutina de pensament *Paraula, idea, frase* al text sobre la interculturalitat a les aules.

5. El hijab és un vel que cobreix el cap i el pit, que acostumen a utilitzar les dones musulmanes des de la pubertat quan es troben en presència d'homes adults que no siguin de la seva família immediata. Les dues posicions plantejades són, d'una banda, la dels qui consideren la peça un símbol religiós triat lliurement i, d'altra banda, la dels qui creuen que només és un símbol d'imposició masclista. La qüestió de fons és la integració dels immigrants musulmans.
   — Segons les entrevistades, encara existeixen objeccions per l'ús del vel a Espanya. Consideren que la por al desconegut porta a la intolerància. La Constitució espanyola empara l'ús del vel.
   — *Resposta oberta.*
   — Maalouf defineix la seva identitat com una mescla de la seva cultura d'origen (libanesa) i la d'acolliment (francesa). Segons afirma, no té diferents identitats, sinó una «feta de tots els elements que li han donat forma».
   — *Resposta oberta.*

Fitxa 12

1. *Resposta oberta.*

© edebé

UN MÓN URBANITZAT

SABERS I DESTRESES

Fitxa 13

1. *Resposta orientativa.* L'esquema ha de contenir: factors naturals: disponibilitat d'aigua, clima i relleu; factors econòmics: existència de recursos econòmics; factors històrics: paper dels pobles en l'organització territorial; factors humans: explotació i propietat de la terra, necessitat de defensa.

2. *Resposta orientativa.* A Espanya, els poblaments rurals són aquells amb menys de 2000 habitants l'economia dels quals està relacionada amb les activitats agrícoles i ramaderes. Igualment, s'inclouen en aquesta categoria els municipis amb una població major de 2000 i menor de 10 000 habitants en els quals un 25 % de la població activa es dedica a activitats relacionades amb el sector primari.

El poblament urbà s'assenta en ciutats, que es caracteritzen per tenir més de 10 000 habitants, per ser una successió d'edificacions amb elevada densitat de població, per posseir una xarxa de transports densa i per una especialització econòmica en els sectors secundari i terciari.

3. El *poblament rural concentrat* és un tipus de poblament més o menys gran en el qual els habitatges s'organitzen a l'espai formant nuclis compactes, habitualment propers a recursos hídrics o a un nucli central com un castell defensiu o una plaça, on es troben els serveis (ajuntament, mercat o església).

En *el poblament rural dispers,* la població es localitza en nuclis petits, freqüentment formats per poques construccions, envoltades de camps de cultiu, boscos o prats. Normalment es localitzen a les proximitats d'altres nuclis més grans en els quals es troben els serveis (centre de salut, escoles, mercat, etc.).

— Si es tracta de cases separades de la resta, com alguns caserius del País Basc, es diu *poblament aïllat.*

4. Les ciutats menudes són poblaments situats entre el món rural i el món urbà, als quals es considera ciutats pel seu nombre d'habitants, que oscil·la entre 10 000 i 50 000, i per concentrar serveis destinats al territori que les envolta. No obstant això, la seva economia està lligada, principalment, al sector primari.

A les grans urbs predominen les activitats relacionades amb els sectors secundari i terciari, concentrant una gran quantitat de serveis que atrauen nombrosa població d'un territori molt extens. En molts casos, aquestes urbs formen un continu urbà amb altres nuclis propers, donant lloc a la creació d'àrees metropolitanes.

5. *Resposta orientativa.* Perquè, malgrat concentrar un nombre elevat d'habitants, al voltant de 25 150, i concentrar serveis destinats al territori circumdant, la seva economia està lligada al sector primari, principalment.

6. *Resposta oberta.* Varia en funció de la població de residència de l'alumnat.

7. Encara que no és una cosa nova, la crisi de la COVID-19 ha enfortit la tendència de la migració de la ciutat cap al camp. Moltes persones de 25 a 40 anys es desplaça a pobles fonamentalment per raons econòmiques, a la recerca de noves oportunitats o per trobar un nou estil de vida. No obstant això, persisteixen certs dèficits que compliquen aquest canvi de residència: la falta de bones telecomunicacions, la precarietat educativa i sanitària i la falta d'oferta cultural.

— *Resposta oberta.*

Fitxa 14

1. Una *ciutat* és una aglomeració formada per una quantitat determinada de persones (variable en funció de cada país) que es dediquen majoritàriament a activitats dels sectors secundari i terciari.

2. Sí. A França es considera que un nucli de població és ciutat a partir dels 3000 habitants. A més, el sector serveis és un dels predominants a les activitats econòmiques urbanes, tal com se cita a l'exemple.

3. *Resposta oberta.*

4. L'esquema ha de contenir les principals funcions: funció residencial (llocs en els quals viu gran quantitat de gent); funció comercial (mercats de productes de llocs propers, grans transaccions internacionals); funció administrativa (llocs on es concentra l'administració); funció industrial (llocs on s'instal·len les fàbriques); funció cultural i religiosa (seus d'universitats, museus, monuments, centres de peregrinació); funció turística i d'oci (paisatges, monuments i serveis que atrauen els turistes).

— Significa que es realitza més d'una funció.

5. En primer pla, s'aprecien diversos gratacels, que indiquen funció administrativa i comercial. En segon pla s'observa una agrupació d'habitatges d'altura baixa, envoltats de zones verdes, la qual cosa indica la funció residencial. A la línia litoral, trobem una zona portuària en la qual es distingeixen embarcacions de petita i mitjana grandària que es pot associar a la funció turística i d'oci, a més de a la comercial.

6. *Resposta oberta.*

Fitxa 15

1. *Resposta orientativa.* Les *primeres ciutats* van aparèixer a les valls dels grans *rius,* com el Ganges, el

© edebé

Tigris, l'Eufrates i el Nil. A l'època grega i romana, les ciutats van començar a planificar-se mitjançant una disposició ortogonal. A l'època medieval, les ciutats europees van viure un període de recuperació. Aquestes ciutats, envoltades de *muralles,* van créixer sense cap planificació, dibuixant un *plànol* de *traçat irregular.* Entre els segles XVI i XVII, de la mà del Renaixement i el Barroc, es van desenvolupar plans d'embelliment de les ciutats.

2. L'esquema ha de contenir els conceptes següents: al segle XIX, les ciutats van experimentar un procés d'industrialització que es va traduir en noves construccions (fàbriques, magatzems, estacions de ferrocarril), creixement urbà (barris obrers i eixamples) i millores en infraestructures (clavegueres, electricitat, subministrament d'aigua). La causa principal d'aquests canvis va ser el procés d'industrialització que va viure Europa.

3. Els *eixamples* són barris residencials sorgits al segle XIX. Els carrers presenten un traçat regular en forma de quadrícula formant illes de cases. Es tracta d'un plànol ortogonal en el qual les edificacions han seguit una planificació prèvia. Els eixamples van sorgir al segle XIX, coincidint amb la industrialització a Europa. Van ser destinats especialment a la burgesia.

— *Resposta orientativa.* Entre el 1852 i el 1870, sota el govern de Napoleó III, París va viure una transformació urbana. El baró Haussmann va protagonitzar la modernització de la ciutat mitjançant la restauració de façanes, la remodelació dels espais verds i del mobiliari urbà i la creació d'una xarxa de clavegueram. No obstant això, l'element més nou va ser l'obertura de grans avingudes, bulevards i places que contrastaven amb els estrets carrerons del París medieval.

4. *A, Riga:* traçat irregular. *B, Manchester:* alterna plànol irregular amb plànol regular. *C, París:* traçat ortogonal. Destaca una gran avinguda i, a banda i banda, els carrers es distribueixen de manera regular formant quadrícules.

— A Riga, s'observa la muralla i les construccions pròpies de les edats medieval i moderna. A Manchester destaca la presència d'indústries i, al voltant, d'edificis d'habitatges destinats als obrers o a les classes mitjanes urbanes. A París destaquen els edificis d'altura mitjana, de caràcter residencial i per a la burgesia.

5. La *periurbanització* és el desplaçament de la població urbana i d'algunes de les seves funcions cap a la perifèria. La *rururbanització* és la urbanització del mitjà rural.

— La periurbanització i la rururbanització han provocat un distanciament entre el lloc de residència i el de treball, així com un augment dels desplaçaments, que en molts casos es realitzen amb cotxe. Les conseqüències en la morfologia urbana són la necessitat de construir cinturons de circumval·lació, autopistes i aparcaments, a més de l'aparició d'un nou paisatge format per àrees que no són pròpiament urbanes ni rurals.

6. La *ciutat difusa* és aquella en la qual s'entremesclen elements propis de l'hàbitat rural i uns altres de l'hàbitat urbà. Es caracteritza per la presència de múltiples habitatges unifamiliars i àrees comercials, polígons industrials, etc., al costat de zones sense urbanitzar i camps de cultiu.

— La causa que hagin aparegut les ciutats difuses és l'elevat preu del terreny a les ciutats, que fa que els habitants hagin de buscar habitatges més assequibles a les zones perifèriques. La conseqüència d'això és l'augment dels fluxos o moviments pendulars (desplaçaments de sortida i entrada a la ciutat coincidint amb els horaris laborals).

Fitxa 16

1. *Resposta oberta.*

— *A, Nova York:* plànol ortogonal amb carrers perfectament organitzats en quadrícula, al voltant d'un gran parc central. *B, Pisa:* plànol irregular, propi d'una ciutat europea amb passat medieval. *C, París:* plànol radial, amb carrers que s'originen en un punt central (plaça) de forma perfectament planificada.

2. *Text 1:* plànol ortogonal. *Text 2:* plànol radiocèntric. *Text 3:* plànol irregular.

Fitxa 17

1. L'esquema ha de contenir: 1. Ciutat preindustrial. Origen cronològic: des de la seva fundació fins al segle XIX. Característiques: correspon amb el centre històric de la ciutat. Creixement més enllà de les muralles a l'edat moderna.

2. Ciutat industrial. Origen cronològic: industrialització del segle XIX. Característiques: eixamples i barris industrials i obrers.

3. Ciutat postindustrial. Origen cronològic: a partir del 1960. Característiques: creixement cap als afores. Creació de polígons industrials i àrees residencials. Augment de mitjans de transport. Formació d'aglomeracions urbanes.

2. Irregular: centre històric, zona de Puerta del Sol. Concentra les funcions comercial, cultural i d'oci. Ortogonal: eixample, barris de Castellana o Recoletos. Concentra les activitats comercial, financera i residencial.

— Lineal, irregular.

— Centre històric: comercial, cultural i d'oci. Eixample: comercial, financera i residencial. Perifèria: residencial, industrial, comercial i serveis (universitats i hospitals).

— Centre històric: des del seu origen fins a la industrialització del segle XIX. Creixement més enllà de les muralles en època moderna. Eixample: industrialització del segle XIX. Perifèria: a partir del 1960.

3. Es tracta d'un plànol ortogonal, format per carrers rectes i paral·lels que es tallen en angle recte, donant lloc a illes rectangulars o quadrades.

— Plànol ortogonal. Es troba a la part central superior del plànol.

4. *Resposta oberta.* Varia en funció de la població de residència de l'alumnat.

© edebé

Fitxa 18

1. Element geogràfic que condiciona el traçat i el creixement: el mar. Ha condicionat el creixement i el traçat geogràficament al llarg de la costa i cap a l'interior de la ciutat.

2. *Resposta oberta.*

3. Fragments de plànols de diverses ciutats de la Comunitat Valenciana.
   - — Tres tenen traçat regular i un és irregular (la Ciutat de les Arts i les Ciències).
   - — Generalment els barris de nova construcció són més amplis i espaiosos i segueixen un entramat regular, amb carrers amplis i avingudes.
   - — València: regular. La Ciutat de les Ciències i les Arts: líneal. Vila-real: ortogonal. Peníscola: irregular.

4. *Resposta oberta.*

Fitxa 19

1. Les ciutats es classifiquen seguint una jerarquia, segons la seva grandària i la seva àrea d'influència com s'aprecia al croquis. Per exemple, al costat de les ciutats amb influència a escala mundial, com a focus d'innovacions tecnològiques, econòmiques, polítiques i culturals (Nova York, Londres o París), existeixen unes altres amb influència a escala nacional —la majoria de les quals formen metròpolis (Madrid, Barcelona o Milà)—, regional (Sevilla, Bilbao o València) o comarcal.

2. *Àrea metropolitana:* àrea urbana formada per una ciutat central i un conjunt de ciutats menors amb les quals té gran relació. *Conurbació:* un continu urbà format per un conjunt d'àrees metropolitanes. *Megalòpolis:* una conurbació de més de 20 milions d'habitants.

3. Les principals àrees metropolitanes se situen a la Xina, el Japó, Indonèsia, l'Índia, les Filipines, Corea del Sud, Mèxic, Brasil, els Estats Units, Egipte i Pakistan. En la seva majoria estan situades en països en desenvolupament i en països menys desenvolupats, en menor mesura, en països desenvolupats com són els casos del Japó, Corea del Sud i els Estats Units.

4. *Resposta orientativa.* Shenzen és una ciutat xinesa situada a la província de Cantó. El seu ràpid creixement es va produir a partir del 1980, quan la hi va reconèixer com a «zona econòmica especial». Això, juntament amb el baix preu del sòl i de la mà d'obra, va provocar un auge econòmic i urbanístic. En pocs anys, Shenzen va passar de ser un poble de pescadors a una gran metròpoli i un dels principals centres de producció del país. La importància econòmica de Shenzen està en el sector de la construcció, en el desenvolupament de la indústria i empreses d'alta tecnologia, en els serveis financers, el comerç exterior, el transport, així com en la indústria cultural i creativa.
   - — Shenzhen és un enllaç entre la part continental de la Xina i Hong Kong, i un centre de transport de la costa meridional de la Xina.

5. Les àrees metropolitanes que integren Boswash són: Boston, Nova York, Filadèlfia i Washington. Des d'un punt de vista demogràfic, aquesta megalòpolis suposa el 17 % de la població dels Estats Units.
   - — Randstad (Països Baixos) està integrada per: Amsterdam, Rotterdam, l'Haia, Utrecht i 116 municipis menors de diverses grandàries. *Principals problemes:* tensions entre ciutats més grans i ciutats menors que acostumen a ser ciutats dormitori que no volen massificar-se i lluiten per mantenir la seva identitat; pressió mediambiental.
   - — A l'àrea metropolitana existeix una major interrelació social i econòmica i es comparteixen serveis com el transport públic. A la conurbació, cada nucli urbà manté la independència de les seves funcions.

Fitxa 20

1. *Resposta oberta.*

2. *Resposta oberta.*

3. *Resposta oberta.*

Fitxa 21

1. L'esquema ha de contenir: organització desigual però jeràrquica. Causes: factors històrics (els nuclis tenen el seu origen en diferents èpoques); industrialització desigual del territori (segle XIX: Catalunya i País Basc; intervinguts del segle XX: pols de desenvolupament a Burgos, Huelva, Vigo, la Corunya, Sevilla, Saragossa o Valladolid); organització de l'Estat en comunitats autònomes (intensificació de vincles entre ciutats pertanyents a una mateixa comunitat); extensió del turisme (grans canvis urbanístics, especialment a la costa mediterrània i a les illes Balears i Canàries); desenvolupament de les infraestructures de transport (afavoreix el creixement industrial i de les ciutats, reforça les relacions entre les ciutats de diferents comunitats autònomes).

2. És desigual perquè la major part de les ciutats més poblades, amb l'excepció de Madrid, es troben a la perifèria litoral. La resta de l'espai s'organitza en una xarxa més o menys densa de ciutats, condicionada per l'ocupació històrica del territori, la seva desigual industrialització, el turisme, les infraestructures de transport i l'organització polític-administrativa d'Espanya.

   És jeràrquica perquè es poden ordenar d'acord amb la seva grandària i a l'extensió de l'àrea d'influència que cadascuna d'elles exerceix sobre el seu entorn.

3. *Metròpolis nacionals:* Madrid i Barcelona. *Metròpolis regionals:* Bilbao, la Corunya, Vigo, València, Sevilla, Màlaga, Palma, Saragossa i Valladolid.
   - — Densitat de població superior a la mitjana: Madrid, Barcelona, Bilbao, la Corunya, Vigo, València, Sevilla, Màlaga i Palma. Valladolid i Saragossa són ciutats que es troben en províncies amb densitat de població baixa. Sí: les dades confirmen que les grans metròpolis i les metròpolis regionals se si-

© edebé

tuen a les províncies de major densitat de població d'Espanya, excepte en els dos casos esmentats.

— La distribució de la xarxa urbana entre centre i perifèria presenta notables diferències. La més evident és la menor taxa d'urbanització a les regions de l'interior (amb l'excepció de la Comunitat de Madrid), enfront de les comunitats del litoral, on la urbanització és més elevada. La ciutat amb majors relacions interurbanes és Madrid, pel seu caràcter de capital estatal i la seva concentració de poder polític, administratiu i financer. La forma de la xarxa és radial.

4. *Resposta oberta.* Varia en funció de la població de residència de l'alumnat.

5. Eix atlàntic gallec, eix cantàbric, eix de la vall de l'Ebre, eix mediterrani i eix andalús.

Eix atlàntic gallec. S'estén per la costa gallega, des de la Corunya fins a Vigo i es perllonga cap a l'interior (Orense i Lugo). Està fortament especialitzat en comerç.

Eix cantàbric. Està format pel triangle asturià (Gijón i Oviedo) i el triangle basc (Bilbao i Vitòria), amb prolongacions cap a l'interior. Actualment, la indústria ha deixat de ser el seu principal factor d'urbanització, ja que es troba en fase de reajustament.

Eix de la vall de l'Ebre. Uneix l'eix cantàbric i el mediterrani, i la ciutat més important és Saragossa, amb gran activitat comercial i de serveis.

Eix mediterrani. Transcorre des de Girona fins a Múrcia, presenta un elevat grau d'urbanització. Destaquen les ciutats de Cartagena, Alacant, Tarragona i, especialment, València i Barcelona. És un eix molt dinàmic, amb una indústria molt diversificada i gran activitat turística.

Eix andalús. Aquest eix és doble, a causa de l'existència de les serralades Bètiques: el primer subeix, entre Almeria i Huelva, es concentra en el litoral afavorit per l'activitat turística i com a branca de connexió amb l'eix mediterrani. El segon subeix, transversal a la comunitat autònoma, es conforma al voltant de la vall del Guadalquivir, entre la costa atlàntica i Jaén. És menys dinàmic i l'activitat de les seves ciutats està fonamentalment lligada al sector primari i a indústries locals.

Sí, les principals ciutats de la xarxa urbana espanyola són essencialment nodes centrals d'àrees d'influència la continuïtat de les quals conforma els grans eixos urbans.

Fitxa 22

1. A la gràfica s'han de representar les dades següents en ordre cronològic. *Població rural:* 70,3 %, 63,5 %, 46 %, 44,1 %, 41,8 %, 33,6 %. *Població urbana:* 29,6 %, 36,5 %, 54 %, 55,8 %, 58,2 %, 66,4 %.

— La població que ha crescut més ràpidament és la urbana. Els resultats són més igualats el 2015.

— Segons les previsions la població urbana continuarà amb la tendència creixent, mentre que la rural tendeix a disminuir.

2. Els continents més urbanitzats són Amèrica, Europa i Oceania; i els menys urbanitzats són Àfrica i el sud-est asiàtic. Les majors àrees urbanitzades es localitzen a països d'Amèrica del Nord i alguns d'Amèrica del Sud, Europa occidental i Rússia, gran part d'Aràbia, Austràlia, Japó i les grans àrees metropolitanes d'Egipte, Lagos, Pakistan, Xina, Índia, Filipines i Indonèsia.

3. Les ciutats europees van aparèixer a l'antiguitat o a l'Edat Mitjana. Les nord-americanes van néixer als segles XVIII i XIX.

4. L'esquema ha de contenir els conceptes següents:

Ciutat europea: centre històric; eixamples; perifèria amb barris residencials i barris dormitori; predomini de l'urbanisme vertical.

Ciutat nord-americana: Central Business District amb gratacels; barris marginals; zones residencials amb predomini de l'urbanisme horitzontal; envoltades d'autopistes i carreteres.

Ciutats del Tercer Món: centre amb edificis moderns i gratacels; barris d'autoconstrucció sense serveis ni infraestructures; zones residencials.

Diferències principals: són la presència d'un centre històric a les ciutats europees i la seva absència a les nord-americanes i a les del Tercer Món; l'elevat nombre de gratacels a Amèrica del Nord enfront de la menor quantitat a Europa, la presència de barris d'autoconstrucció a les del Tercer Món; i el predomini de l'urbanisme vertical a Europa enfront de l'horitzontal a Amèrica del Nord i la presència de zones no urbanitzades a les del Tercer Món.

5. *Houston:* a la imatge de la ciutat s'aprecia en primer pla una extensa xarxa viària i, al seu voltant, una zona d'escassa edificació amb presència d'edificis baixos i zones verdes. En segon i tercer pla s'observen edificis de gran altura.

Londres: a la imatge s'observa com la ciutat està construïda a banda i banda del riu Tàmesi. En primer pla s'observa la part antiga (pont i torre de Londres); en segon pla, edificis d'altura mitjana organitzats en carrers de traçat ortogonal, que formen els barris residencials; i en tercer, els alts gratacels del barri financer.

Lagos: a la imatge de la ciutat s'observa una gran extensió d'edificis baixos, construïts sense planificació prèvia, així com altres elevats, segurament hotels, oficines o edificis governamentals.

Les diferències principals que s'observen entre les tres ciutats són: Londres no posseeix tants edificis de gran altura, com Houston, però sí un centre històric antic; a Berlín i a Londres s'observa una xarxa de comunicacions terrestres modernes, inexistent a Lagos. Les construccions a Lagos són més precàries que a les altres dues ciutats.

6. El creixement de les ciutats de països menys desenvolupats es deu al gran èxode de població rural cap a les zones urbanes a la recerca de millors condicions de vida. Els problemes que presenten aquestes ciutats són la presència de barris d'autoconstrucció poc salubres i la presència de trànsit intens i caòtic.

© edebé

Fitxa 23

1. *Resposta orientativa. Problemes mediambientals:* producció de deixalles, contaminació acústica i atmosfèrica i efecte hivernacle. *Problemes de transport i infraestructures:* necessitat de mitjans de transport públics eficaços i construcció de noves infraestructures. *Problemes socials:* preus d'habitatge elevats, barris degradats, borses de pobresa (quart món).

2. ODS 11: Ciutats i comunitats sostenibles. Consultar l'enllaç que s'indica a l'activitat. *Resposta oberta.*

3. *Resposta oberta.*

4. *Resposta orientativa.* El principal desafiament de les ciutats estreba a funcionar bé per als seus habitants.

   — Inclusives, que tenen en compte les necessitats de tots els ciutadans i ciutadanes; saludables, que cuiden el medi ambient per evitar tota classe de malalties; resilients, que són capaços de sobreposar-se a dificultats; sostenibles, ja que, a l'hora de planificar el seu desenvolupament, valoren diversos factors socials i mediambientals que les fan més habitables.

5. La rehabilitació pretén millorar les condicions dels edificis i barris, mentre que la reurbanització suposa enderrocar edificis i àrees urbanes amb l'objectiu d'adaptar-les a noves necessitats.

   — Per als habitants d'una zona deteriorada, en principi ofereix més avantatges la rehabilitació, ja que poden mantenir els seus habitatges, encara que a la pràctica moltes vegades pugen els preus i canvia el tipus de grup social que l'habita. En canvi, la reurbanització acostuma a desplaçar la població que les ocupava cap a d'altres zones.

Fitxa 24

1. Les activitats terciàries han substituït a la indústria com a factor d'urbanització. La terciarització de les ciutats ha comportat grans canvis: desaparició de fàbriques o trasllat a la perifèria de les urbs, la qual cosa ha permès la reconversió dels espais industrials en centres de serveis. La cerca de noves alternatives econòmiques ha transformat les ciutats en pols d'atracció turístics, amb ofertes culturals i d'oci.

2. Els centres històrics de les ciutats tenen un elevat valor cultural, artístic i simbòlic per als seus habitants, per la qual cosa s'han dut a terme plans per rehabilitar i reurbanitzar aquestes àrees, que, a vegades, estan molt degradades. L'objectiu passa per potenciar les funcions cultural, turística i d'oci en totes aquestes zones. *Resposta oberta.*

3. El procés de periurbanització ha comportat l'expansió de les ciutats cap a la perifèria i els espais rurals que l'envolten i ha donat lloc a la formació de ciutats amb límits imprecisos (ciutat difusa). El procés de rururbananització és conseqüència de l'expansió de les ciutats cap al mitjà rural amb la seva consegüent urbanització.

   — La periurbanització i la rururbananització motiven l'augment de l'ús de l'automòbil com a mitjà de desplaçament habitual. Tots dos fenòmens provoquen que les ciutats trenquin els seus límits i produeixen paisatges nous formats per àrees en les quals s'estenen els habitatges, les àrees comercials properes a vies de comunicació principals i els polígons industrials. A Espanya, un dels reptes és la inversió en infraestructures i transport públic que permeti descongestionar el trànsit de vehicles privats. D'altra banda, cal tenir en compte que en els últims anys, la saturació de les grans urbs ha frenat el seu creixement en favor de les ciutats mitjanes i petites, especialment les millor connectades amb els nuclis de decisió.

4. *Resposta oberta.* Varia en funció de la població de residència de l'alumnat.

5. *Resposta orientativa.* La contaminació atmosfèrica és un dels majors problemes urbans. Les principals causes són el trànsit, les indústries i les calefaccions. Les principals conseqüències són l'efecte hivernacle i l'augment de les malalties cardiorespiratòries i la mort prematura de milers de ciutadans.

   Resposta orientativa. Possibles solucions a aquesta problemàtica serien un major ús del transport públic, dur a terme polítiques mediambientals més restrictives envers les indústries, limitar el nombre d'automòbils en circulació i una major conscienciació ciutadana, entre d'altres.

6. *Resposta orientativa.* Alguns arguments a favor: rapidesa en els desplaçaments; en ciutats amb climatologia adversa resulta molt més còmode efectuar desplaçaments amb cotxe. Alguns arguments en contra: l'ús de l'automòbil augmenta la contaminació de l'aire, problemes de sorolls, augmenten els accidents, l'ús abusiu genera problemes de mobilitat.

Fitxa 25

1. *Resposta oberta.*

2. *Resposta oberta.*

© edebé

DESTRESES DE GEOGRAFIA

SABERS I DESTRESES

Fitxa 26

1. *Resposta oberta.*

Fitxa 27

1. *Resposta oberta.*

2. *Resposta oberta.*

Fitxa 28

1. *Emplaçament.* Es va fundar sobre una illa del riu Sena i es va estendre per ambdues ribes.

Morfologia. A l'illa de Notre Dame i els seus voltants el plànol és irregular; a la zona de l'Arc del Triomf destaca el plànol radial.

Estructura. L'illa de Notre Dame i els seus voltants formen el centre històric medieval. La zona de l'Arc del Triomf correspon a l'eixample del segle XIX projectat per Hausmann.

Comunicacions. S'observen les vies de ferrocarril a la part inferior i superior central del plànol, així com amplis bulevards.

Altres elements. Destaca, per la seva gran extensió, el parc del Bois de Boulogne.

2. La trama de la ciutat de Washington és de tipus ortogonal, en el qual els carrers són rectilinis, es troben disposats de manera paral·lela i es creuen i formen angles rectes.

— Les principals vies de comunicació creuen la ciutat d'est a oest i en diagonal com: Constitution Avenue, K Street, Independence Avenue o Massachusetts Avenue.

— Els principals edificis i monuments que apareixen al plànol són el Capitoli, la Casa Blanca i el Memorial Lincoln i el monument a Washington.

— Les principals funcions urbanes de Washington són les següents: polític-administrativa, ja que es concentra la gestió política, l'administració pública i els principals serveis; residencial; comercial, al ser un centre important d'intercanvis; i cultural, per la presència de múltiples museus, monuments i universitats.

— No s'identifica un centre històric perquè és una ciutat fundada de manera planificada als segles XVIII i XIX i a la zona central el que trobem és el CDB que constitueix un centre comercial i de negocis.

3. La part esquerra de la ciutat presenta un plànol irregular. Correspon al centre històric i les seves funcions són primordialment culturals i administratives.

— A la part dreta, els carrers presenten un traçat regular en forma de quadrícula, amb plànol ortogonal. Es tracta de l'eixample de Milà.

— A la part superior del costat dret, els carrers continuen tenint un traçat regular però no en forma de quadrícula; les illes d'habitatges no tenen forma de quadrat, sinó de triangle.

— Destaquen grans avingudes i carreteres que travessen la zona de l'eixample i comuniquen el centre històric amb la resta de la ciutat.

— Hi ha una gran zona verda entre el centre històric i l'eixample.

Fitxa 29

1. El traçat urbà de Girona és irregular, característic de l'època medieval, amb carrers estrets, sinuosos i disposats de manera desordenada. Destaca la presència del riu, d'un gran parc, de la universitat i de tota una sèrie de places que obren espais entre els carrerons medievals.

— Girona va ser fundada pels romans al voltant de l'any 75-76 amb el nom de Gerunda. Després de la caiguda de l'Imperi romà (476) va passar a dependre dels visigots. Al 714 va ser conquerida pels musulmans però el 785 va ser ocupada per Carlemany i es va crear el comtat de Girona. Al llarg de tota l'Edat Mitjana va destacar la presència jueva a la ciutat com a grup social econòmicament actiu. Al segle XIV es va viure un període de crisi econòmica, social i demogràfica que va deixar la ciutat malmesa. Al segle XIX, Girona, es va industrialitzar i va viure un període de creixement que s'ha allargat fins l'actualitat.

— El centre urbà, de plànol irregular, correspon al centre històric d'època medieval. Els barris adjacents presenten un traçat regular (ortogonal) característic dels eixamples del segle XIX. A les afores hi ha la zona industrial de polígons.

— *Resposta orientativa.* Girona és una ciutat d'origen romà, però el casc antic conserva el traçat de carrers d'època medieval que segueixen una trama irregular al voltant de la catedral (edifici principal de qualsevol ciutat medieval).

2. *Resposta oberta.*

© edebé

Europa oriental (Romania, Rússia, Bulgària, etc.) i població europea del nord que es desplaça cap al sud. *Destinació:* Països d'Europa occidental (des d'Europa de l'Est) i països del sud d'Europa (des del nord).

Fitxa 4

1. A: presentar una taxa de mortalitat i natalitat baixes. B: les del litoral mediterrani, les zones industrials, com el País Basc, i Madrid. C: tant receptor com emissor. D: la població adulta.

2. Les zones més poblades corresponen als litorals mediterrani, cantàbric i atlàntic, així com a Madrid i els seus voltants. Les de menor densitat són les regions de la zona central, juntament amb Aragó, Galícia i Astúries.

3. *Naturals:* ni el clima de l'interior peninsular (continental i més extrem) ni el relleu muntanyenc afavoreixen el poblament d'aquests territoris. *Socioeconòmics:* les zones més dinàmiques econòmicament atrauen major quantitat de població. *Demogràfics:* com a conseqüència dels factors anteriorment comentats, les zones de l'interior peninsular tenen una població més envellida que les del litoral, Madrid i el País Basc.

LES SOCIETATS ACTUALS

Fitxa 1

1. Els éssers humans són éssers *socials.* Els avantatges de *viure* en societat són diversos: facilita la *supervivència* (obtenir *aliment,* tenir cura dels nens, etc.); permet la *transmissió* de coneixements i experiència d'una generació a una altra; fa possible el desenvolupament personal en tenir contacte entre si les persones i permet la *socialització,* és a dir, que la persona assumeixi la manera de comportar-se amb els membres del grup i se'n senti part. Per organitzar-se, les societats ho fan de diferents maneres, encara que hi ha trets *comuns,* com la família i les *normes.*

2. Godofred és un home que va viure durant l'Edat Mitjana. Com a camperol, la terra que treballava era, amb molta probabilitat, propietat del senyor i ell era possiblement un serf que estava obligat a pagar-li molts impostos i a servir-lo amb el seu treball. És un exemple de societat estàtica, ja que per molt que treballés no podria accedir als estaments superiors.

James, amb la seva entrada suplementària de diners, podrà pujar un escalafó de l'estructura social, ja que el seu pare era un pescador sense massa recursos i ell podrà ser patró d'un vaixell mercant. Pertany, per tant, a una societat dinàmica.

Katia és una dona pertanyent, probablement, als segles XX o XXI. Després d'haver estudiat Medicina, deixarà el poble on la seva mare és fornera per dedicar-se a la seva carrera com a metgessa. La societat que li ha permès aquest canvi és una societat dinàmica.

Aisha pertany a la societat de castes de l'Índia. La seva qualitat d'intocable, de pària, no li permetrà mai, per més que s'esforci, pujar en l'estructura social. Pertany a una societat estàtica.

3. Quan els canvis es produeixen d'una manera lenta o gradual parlem d'evolució; quan ho fan d'una manera brusca i ràpida, parlem de revolució.

4. El dinamisme social pot ser conseqüència de canvis en el mitjà físic; de l'aparició d'un líder amb capacitat de connectar i mobilitzar una part considerable de la societat i impulsar canvis; de les desigualtats socioeconòmiques que acaben provocant revolucions protagonitzades pels grups més desfavorits; de l'arribada de grups estrangers amb pautes culturals diferents; per la imposició de patrons culturals, econòmics i/o polítics de societats amb major poder sobre la resta.

Fitxa 2

1. a) Aculturació: procés de renúncia o pèrdua de la cultura pròpia a favor de la cultura majoritària.

b) Identitat cultural: conjunt de característiques comunes d'una societat (llengua, símbols, història, tradicions, etc.).

c) Integració cultural: procés d'adopció de la cultura majoritària per voluntat pròpia.

© edebé

d) Multiculturalitat: convivència de persones de cultures diferents en un mateix territori i amb els mateixos drets.

2. Ambdues imatges corresponen a dues de les zones més desenvolupades del planeta: Londres i Tòquio. Malgrat estar en continents allunyats i culturalment molt diferents, crida l'atenció que els cartells publicitaris d'ambdues fotografies corresponen a marques occidentals. Les construccions també són similars: a la fotografia de Tòquio no s'aprecia cap dels elements tradicionals de la seva cultura, com poden ser els típics edificis nipons o la seva escriptura. Sens dubte, són elements que reflecteixen la globalització de la cultura occidental.

— Ambdues fotografies tenen en comú el tipus d'arquitectura i els cartells publicitaris de marques occidentals.

— La fotografia de Londres correspon a una zona comercial, mentre que la japonesa sembla correspondre a un centre de negocis.

— No reflecteixen cap tipus de diversitat cultural.

— Els establiments de menjar ràpid o fast food, que poden trobar-se a totes les ciutats del món.

3. *Efectes positius:* posa en contacte diferents parts del món; intercanvi de coneixements. *Efectes negatius:* desconfiança; intolerància; aparició de partits polítics xenòfobs; marginació; imposició de la cultura majoritària.

4. a) Fals. La globalització porta a la uniformitat així com a l'eliminació de les particularitats o signes d'identitat.

b) Veritable.

c) Veritable.

d) Fals. L'extensió i l'ús generalitzat d'Internet ha afavorit l'extensió de la globalització.

e) Veritable.

UN MÓN URBANITZAT

Fitxa 1

1. a) Per la forma del seu plànol i de les edificacions; b) Pel tipus d'activitat que es desenvolupa al lloc; c) Criteri numèric.

2. *Parlament de Berlín:* funció político-administrativa; *edifici d'habitatges a Shenzhen:* funció residencial; *Times Square:* funció comercial.

3. Irregular: carrers desordenats sense planificació, generalment d'origen medieval. Ortogonal: carrers rectilinis que es creuen formant angles rectes (eixamples del segle XIX). Radiocèntric: ordenat a partir de vies que parteixen des d'un mateix punt central.

Fitxa 2

1. — Foto A: el CBD correspon amb zona de gratacels, barris residencials a la zona frontal en la qual s'observen carrers ortogonals i rectilinis.

— Foto B: el casc històric correspon al castell i a la muralla d'origen medieval i el centre de negocis, en canvi, a les edificacions més elevades, inclosos els gratacels.

— Foto C: la zona d'habitatges apareix al costat esquerre de la imatge i la d'autohabitatges a la zona dreta.

— Foto A: Boston (Amèrica); foto B: Londres (Europa); foto C: Nairobi (Àfrica).

Fitxa 3

1. *Poblament concentrat:* els habitatges s'agrupen formant nuclis de població més o menys grans, on es localitzen els serveis.

Poblament dispers: format per petits nuclis de població formats per poques cases i situats normalment a les proximitats d'un nucli major, que concentra els serveis.

Poblament aïllat: els habitatges es troben separats uns dels altres, a certa distància, sense formar cap nucli de població.

2. A. Poblament urbà en una ciutat gran: gran nucli de població en el qual predominen les activitats del sector secundari i terciaritzat. La població es concentra en poc espai, la qual cosa s'aprecia en l'altura i la densitat de les edificacions.

B. Poblament rural concentrat: els habitatges estan agrupats formant un nucli de població més o menys gran.

C. Poblament rural aïllat: es caracteritza per la presència d'habitatges allunyats uns dels altres, sense formar cap tipus de nucli de població.

D. Poblament urbà en una ciutat petita: en aquest cas, el nombre d'habitants i la presència de serveis fa que es consideri al nucli de població una ciutat, però hi predominen les activitats de tipus primari.

© edebé

3. Terciarització / periurbanització / rururbanització / ciutats difuses / reurbanització.

Fitxa 4

1. a) La xarxa urbana espanyola és irregular i organitzada jeràrquicament. b) Les ciutats més densament poblades són les de la costa i Madrid figura com la ciutat més poblada d'Espanya. c) Correcta. d) Madrid i Barcelona constitueixen metròpolis nacionals. e) Saragossa, València o Sevilla constitueixen metròpolis regionals i la seva influència abasta grans zones al seu voltant. f) Correcta.

2. Irregular al sud i ortogonal al nord. La zona irregular és més antiga ja que és pròpia de ciutats medievals. La part més ordenada, l'ortogonal, correspon a l'expansió de la ciutat que es produeix als segles XIX i XX, amb nous barris que mostren un tipus de plànol en forma de quadrícula.

— La presència del riu Tajo.

— Al barri antic es concentren les funcions comercials, d'oci i culturals. Als barris perifèrics es concentren els barris residencials de les classes altes i els barris o ciutats dormitori, destinats als sectors menys afavorits. També se situen a la perifèria alguns polígons industrials i els grans centres comercials.

— En l'actualitat, l'AVE ha situat Toledo a només 20 minuts de Madrid, la qual cosa ha afavorit un notable creixement, passant a formar part de l'àrea metropolitana madrilenya.

L'INICI DE L'EDAT MODERNA: L'EUROPA DEL SEGLE XVI

Fitxa 1

1. Les afirmacions que es refereixen a l'humanisme són: a, c, e.

2. *Luteranisme:* Martí Luter, interpretació individual de la Bíblia, denuncia la corrupció dels eclesiàstics, creu en la salvació per la fe, manté només dos sagraments, denuncia les indulgències. *Calvinisme:* interpretació individual de la Bíblia, Joan Calví, creu en la predestinació, manté només dos sagraments. *Anglicanisme:* no reconeix l'autoritat del papa, Enric VIII, manté cinc sagraments, el monarca és el cap màxim de l'Església.

3. *Catolicisme:* Irlanda, Portugal, Espanya, França, Països Baixos espanyols, Itàlia, Bohèmia, Àustria, Polònia.

Luteranisme: Alemanya, Centreeuropa i els països nòrdics.

Calvinisme: França, Escòcia, Països Baixos i Suïssa.

Anglicanisme: Anglaterra.

Fitxa 2

1. *Arquitectura. Característiques:* elements decoratius grecollatins, arc de mig punt, cúpula, columna, ordres clàssics, proporció, harmonia, senzillesa decorativa i horitzontalitat. *Tipus d'edificis:* civils (hospitals i palaus) i esglésies.

Escultura. Característiques: representació de la figura humana, estudi de l'anatomia, cerca de l'ideal de bellesa. *Temàtica:* religiosa, mitològica i relats. *Materials:* marbre, bronze i pedra.

Pintura. Característiques: revaloració de l'antiguitat clàssica, cerca de l'ideal de bellesa. *Temàtica:* religiosa i mitològica. *Novetats tècniques: sfumato,* perspectiva i escorç.

2. *Resposta orientativa.* A: l'Hospital dels Innocents és una construcció civil. Les característiques arquitectòniques més destacades són la utilització de l'arc de mig punt, l'horitzontalitat, la senzillesa decorativa, la proporció i l'harmonia. B: l'Anunciació de Botticelli és una obra de temàtica religiosa en la qual s'utilitza la tècnica de la perspectiva. C: el *Moisès* de Miquel Àngel Buonarroti és una escultura en la qual s'enalteix la figura humana, s'observa un gran estudi de l'anatomia. És una obra de temàtica religiosa i construïda en marbre.

© edebé

amb la seva experiència acumulada, també és molt important. A més, qualsevol subjecte inscrit dins de la població activa ajuda, amb independència de l'edat, al manteniment del conjunt social. (L'Estat, a més, s'estalvia totalment o parcialment la pensió d'aquests jubilats tardans mentre mantenen el seu estatus laboral, si bé n'incentiva en alguns casos la permanència activa mitjançant l'exoneració de quotes a la Seguretat Social, avantatges fiscals, etc.).

LES SOCIETATS ACTUALS

Fitxa 1: Suïssa: diversitat de llengües, riquesa cultural

1. És un element fonamental perquè és el vehicle a través del com es transmeten, oralment o per escrit, les tradicions, els valors, els coneixements, etc., d'una societat, i és l'instrument que els seus membres utilitzen per relacionar-se i pensar.

2. Francès (zona puntejada, a l'esquerra del mapa); alemany (zona més clara, al centre); italià (zona ratllada, a la part inferior del mapa); romanx o retoromànic (zona fosca, a la part dreta del mapa).

3. Els romans van portar la seva llengua, el llatí, a una gran part d'Europa occidental. El llatí vulgar es va transformar en diverses llengües, agrupades sota diferents conjunts lingüístics: gal·loromànic (francès), occitanoromànic (occità, provençal, català), iberoromànic (espanyol, portuguès i gallec), italoromànic (italià, cors), alcanoromànic (romanès i dàlmata). El romanx parlat al cantó suís dels Grisons, juntament amb el romanç i el friülà, del nord d'Itàlia, pertanyen a un grup lingüístic denominat retoromà.

   El romanx són, en realitat, cinc idiomes diferents, cadascun d'ells ancorat amb força en un minúscul territori, com una mena d'illots llatins en terres de llengua alemanya. Des del segle XVI, el romanx és una llengua escrita. El 1794, es va proclamar el trilingüisme (alemany, romanx, italià) de la República que, el 1803, es va convertir en el cantó suís dels Grisons. Però el pes de l'alemany va provocar que s'alcessin algunes veus per demanar la defensa del romanx. El 1919 es va fundar la Lia Rumantscha (Lliga Romanx) i el 1938, Suïssa va reconèixer el romanx com a llengua nacional al mateix nivell que l'alemany, el francès i l'italià, que tenien l'estatus de llengües oficials. Aquest reconeixement nacional va ajudar als romanxs a prendre consciència de la seva identitat.

4. L'alumnat ha d'identificar pluralitat lingüística amb pluralitat cultural. També ha d'observar els paral·lelismes de pluralitat lingüística que existeix a Espanya, reflex de la pluralitat cultural peninsular. Pot esmentar-se, per exemple, el predomini d'una de les llengües a cada país: l'alemany a Suïssa i el castellà a Espanya.

© edebé

UN MÓN URBANITZAT

Fitxa 1: Les ciutats del món

1. a) / Milà i París. b) / Shanghai. c) / Detroit. d) / Tòquio, Nova York i Londres. e) / Seattle. f) / Rotterdam i Anvers. g) / La Meca. h) / Los Angeles (Hollywood).

2. *Resposta orientativa.* A manera d'exemple es presenta l'informe sobre la ciutat de Milà.

La ciutat de Milà està situada al nord d'Itàlia, a la regió de la Llombardia. Va ser fundada pels celtes cap al 600 a. C. i, quan la van conquistar els romans (222 a. C.), es va convertir en un centre urbà florent. Va ser saquejada pels huns (450 d. C.) i pels gots (539 d. C.) i, després d'una època de declivi, es va recuperar a l'Edat Mitjana, a partir del segle XI. Durant el regnat de la família noble dels Visconti, en la segona meitat del segle XIV, va viure un període de prosperitat. Al segle XV va ser governada pels Sforza, destronats pels espanyols que van controlar la ciutat fins al 1713, any en què la van lliurar a Àustria, de la qual va formar part fins al 1859. El 1861, Milà va passar a formar part del regne d'Itàlia i va començar el seu desenvolupament industrial. Durant la Segona Guerra Mundial va ser durament bombardejada i en finalitzar es va iniciar la reconstrucció i es va consolidar el seu enlairament econòmic. Milà és avui la ciutat més important del nord industrial italià.

Milà és la capital de la regió més industrialitzada d'Itàlia i ha estat des del segle XIX el motor principal de l'economia del país. La seva importància i dinamisme superen l'àmbit nacional, ja que forma el límit sud del gran corredor industrial europeu que té el seu límit nord en el Regne Unit i que passa per França i Alemanya. A la ciutat es compleixen la funció residencial (hi viuen més de 1 334 000 persones); la funció comercial, àmpliament desenvolupada, atès que compta amb el principal centre comercial de tota la regió i un important centre de transaccions internacionals (la Borsa d'Itàlia té la seva seu a Milà); la funció administrativa, ja que és la capital de la Llombardia; la funció industrial, especialment important, sobretot la relacionada amb el disseny i la moda; i, finalment, la funció cultural, també molt present, ja que Milà és una de les ciutats amb més activitat artística i cultural de tot el país.

El casc històric de Milà se situa al centre d'una xarxa d'avingudes radials que creuen la ciutat. El punt neuràlgic és la plaça del Duomo. El centre es troba delimitat per la Cerchia dei Navigli, que segueix el traçat de les muralles medievals. El segon cercle o anell està limitat per Cerchia Viali, que segueix el traçat de les muralles espanyoles del segle XVI, substituïdes al segle XIX per àmplies avingudes arbrades, més enllà de les quals es van estendre les fàbriques i els barris moderns d'edificis alts. En l'extensa perifèria s'estenen els barris residencials. Entre els principals edificis destaquen, a més del Duomo, les galeries de Vittorio Emmanuele, cobertes amb grans cúpules de vidre, el Teatre della Scala (un dels principals centres operístics del món) i l'església de Santa Maria della Grazie, on es troba l'obra *L'Últim Sopar* de Leonardo da Vinci. La ciutat, a més de ser cèlebre per la indústria de la moda, és el bressol d'un conegut dolç nadalenc, el panettone.

Fitxa 2: L'evolució de les ciutats espanyoles

1. L'ordre dels paràgrafs és: *f, d, e, a, c, b, g.*

Seguint l'ordre, el text que resulta és: València és una ciutat de fundació romana. Des que es va fundar fins a la conquesta islàmica, la ciutat sofreix diverses remodelacions. Els musulmans amplien el recinte de la ciutat i construeixen una muralla nova. Aquestes fases inicials de la ciutat només es detecten, actualment, a partir de restes arqueològiques d'alguns edificis i pel nom d'alguns barris. Fins al segle XIV no es construeix una nova muralla, que perdura fins al 1865. En aquest recinte s'engloben la ciutat islàmica, amb carrers irregulars, i els ravals que s'havien format durant l'Edat Mitjana. Durant l'Edat Moderna només es formen nuclis menuts d'extramurs. A mitjan segle XIX la ciutat s'expandeix per mitjà de diversos projectes urbanístics que tracen els carrers de manera geomètrica, al voltant del centre històric i a la zona pròxima al port. A poc a poc es van construint els eixamples, mentre apareixen grups disseminats d'habitatges obrers. A partir de mitjan segle XX es redacten diversos plans d'ordenació urbana que organitzen la ciutat concèntricament, encara que no aconsegueixen construir una ciutat equilibrada.

2. *Resposta orientativa.* El primer pas consisteix a identificar el traçat de la ciutat medieval, un xicotet nucli annexionat al riu Túria del que no es conserva la muralla. En una segona fase s'amplia la muralla i sorgeixen xicotets nuclis extramurs. En una tercera fase s'aprecia l'expansió de la ciutat al voltant del casc antic i a la zona propera al port, i també els plànols d'eixample. L'última fase correspon a l'organització concèntrica de la ciutat a banda i banda del riu.

© edebé